

در منطقه ی ۵ آموزش و پرورش شهر تهران مورد مطالعه قرار گرفت:

میزان تحقق اهداف درس دین و زندگی در رفتارهای دانش آموزان سوم دبیرستان

استاد راهنما: دکتر عیسی ابراهیم زاده
استاد مشاور: دکتر محمدرضا سرمردی
پژوهشگر: فرزانه جوادی پور

نداشته، ولی از دیدگاه دبیران تا حدودی تأثیر داشته است. در مورد متعهد شدن به احکام، دانش آموزان معتقدند تأثیر داشته و دبیران معتقد به این تأثیر نیستند و در مورد اقتناع مذهبی، دانش آموزان و دبیران هر دو معتقدند تأثیری نداشته است.

مقدمه

انسان به عنوان یکی از مخلوقات عالم، برای رسیدن به غایت و مقصود خود، به راه و نقشه نیاز دارد. خالق موجودات، غایت هر یک از آن‌ها را در خلقتش قرار داده و قانونمندی رسیدن به غایات را نیز معین کرده. و آن‌ها را در قرآن مجید آورده است. در حقیقت، قرآن، دین مکتوب الهی است. صراط مستقیم و سبیل الی الله در این کتاب مکتوب است و انسان‌ها با تدبیر و تفکر در این کتاب و پیروی از معلمان اصلی آن، می‌توانند مسیر زندگی خود را بیابند و با انتخاب آن به هدف و مقصود نائل شوند.

قلب کنه وجود آدمی و محل تلاقی مراتب مختلف وجود انسان است. قلب نه از جنبه ی ادراکی جداست و نه از جنبه های عاطفی و احساسی. آن‌جا محل تصمیم گیری است. عقل می‌فهمد و تصدیق می‌کند، قلب معتقد می‌شود و شوق پیدا می‌کند و جوارح و جوانح عمل می‌کنند (مقدمه ی

چکیده

انسان به عنوان یکی از مخلوقات خداوند برای رسیدن به مقصود خود به راه و نقشه نیاز دارد و دین همان راه و نقشه ی رسیدن به هدف است. به همین دلیل، تربیت دینی بسیار مهم است، زیرا انسان را در مسیر صحیح قرار می‌دهد.

کلید واژه‌ها: تربیت دینی، رفتار دانش آموزی، اهداف تربیتی، مشکلات فردی، اقتناع مذهبی، پژوهش آماری

بیان مسئله: تربیت دینی جنبه ی خاصی از تربیت است که فرد را به وظایف دینی و آداب شرعی آگاه می‌سازد و او را به خودشناسی و خداشناسی می‌رساند. پرورش اخلاقی نیز جزو تربیت دینی است. وقتی که فرد در زمینه ی تربیت دینی قدم برداشت، عامل به شرایع دینی شد و در خود تقوا و فضیلت را رشد داد، به مهار نفس می‌پردازد و در جهت تمیز سره از ناسره حرکت می‌کند؛ یعنی به کمال اخلاقی می‌رسد. بنابراین تربیت دینی که بیشتر توسط کتاب‌های دینی انجام می‌شود، از اهمیت خاصی برخوردار می‌شود.

روش شناسی تحقیق: در این پژوهش از روش نمونه گیری تصادفی خوشه‌ای استفاده شد و ۴۰۳ پرسش‌نامه توسط دانش آموزان ۵۳ پرسش‌نامه توسط دبیران پاسخ داده شد و تجزیه و تحلیل آماری از طریق آزمون t انجام شد.

یافته‌های اصلی تحقیق: آموزش دین و زندگی در اصلاح رفتار فرد، از دیدگاه دانش آموزان تأثیر داشته ولی از دیدگاه دبیران تا حدودی مؤثر بوده است. در کاهش مشکلات فردی، از نظر دانش آموزان تأثیر نداشته، ولی از دیدگاه دبیران تا حدودی تأثیر داشته است. در کاهش مشکلات خانوادگی از نظر دانش آموزان تأثیر داشته ولی از دیدگاه دبیران تا حدودی تأثیر داشته است. در مورد مشکلات اجتماعی، از نظر دانش آموزان تأثیری

بین میانگین نظرات دانش آموزان و دبیران در میزان تأثیر کتاب دین و زندگی در متغیرهای اصلاح رفتار، کاهش مشکلات خانوادگی و متعهد شدن به احکام، تفاوت معناداری مشاهده شده است

کتاب دین و زندگی (۳). به همین دلیل، تربیت دینی باید به گونه‌ای انجام شود که تمهیدات لازم برای رسیدن انسان به درجاتی از ایمان را فراهم آورد. انسان هدایتگر نیز باید بداند که نباید صرفاً به علم به حقایق دینی قناعت کند، بلکه باید بکوشد شرايطی را برای خود فراهم آورد که این علم به قلب

برسد و قلب تسلیم حقایق و معارف شود.

در این جاست که متوجه می‌شویم، کتاب‌های دینی چه تأثیر بسزایی در آموزش دین می‌توانند داشته باشند.

بیان مسئله

این پرسش همیشه پیش روی صاحب‌نظران حوزه‌ی تربیت و به ویژه تربیت دینی وجود داشته است که مهم‌ترین رویکرد در آموزش دین و تربیت دینی کدام است؟ با توجه به این که در هر زمان و دوره‌ای، تعلیم و تربیت انسان دارای اقتضائات و شرایط خاصی است، دین باید بتواند پاسخ‌گویی نیازها و اقتضائات زمانی انسان باشد.

تربیت به معنای عام خود تمام ابعاد شخصیت را شامل می‌شود و به رشد اجتماعی، عاطفی، ذهنی و اخلاقی کمک می‌کند. تربیت دینی جنبه‌ی خاصی از تربیت است که فرد را به وظایف دینی و آداب شرعی آگاه می‌سازد و او را به خودشناسی و خداشناسی می‌رساند. پرورش اخلاقی نیز جزو تربیت دینی است. وقتی فرد در زمینه‌ی تربیت دینی قدم برمی‌دارد و عامل به شرایع دینی می‌شود، و در خود تقوا و فضیلت را رشد می‌دهد، به مهار نفس می‌پردازد و در جهت تمیز سره از ناسره حرکت می‌کند، به کمال اخلاقی می‌رسد. با این توضیح مسئله‌ی اصلی این است که کتاب‌های دینی در دوره‌ی دبیرستان تا چه حدی در آشنا کردن دانش‌آموزان با دین موفق هستند؟

تحقیق حاضر برای یافتن پاسخ همین سؤال طراحی و اجرا شد. به این منظور، مؤلفه‌های سؤال اصلی به صورت سؤالات فرعی زیر مطرح شدند و برای یافتن پاسخ آن‌ها پژوهش انجام گرفت:

- آیا اهداف مؤلفان کتاب‌های دین و زندگی تأمین شده است؟
- آیا دانش‌آموزان دوره‌ی دبیرستان به اهداف تعیین شده‌ی کتاب‌های درسی دین و زندگی رسیده‌اند؟
- آیا دانش‌آموزان از آموزه‌های دینی در زندگی روزمره‌شان استفاده می‌کنند؟
- آیا آموزش این درس بر زندگی فردی و اجتماعی آن‌ها تأثیری داشته است؟ - آیا با خواندن درس دین و زندگی دانش‌آموزان مقید به انجام احکام دینی می‌شوند؟
- آیا درس دین و زندگی در اقتناع مذهبی دانش‌آموزان مؤثر است؟

موضوع تحقیق

مطالعه‌ی میزان تحقق اهداف دروس علوم انسانی (دین و زندگی) در رفتارهای دانش‌آموزان.

روش تحقیق

جامعه‌ی آماری، شامل دانش‌آموزان و دبیران پایه‌ی سوم دبیرستان‌های منطقه‌ی ۵ تهران و حجم نمونه، ۴۰۳ دانش‌آموز و ۵۳ دبیر است. این افراد به صورت تصادفی خوشه‌ای انتخاب شده‌اند. پرسش‌نامه در ۱۳ سؤال بسته و یک سؤال باز دارای گزینه‌های هیچ، کم، خیلی کم، زیاد و خیلی زیاد طراحی و از آزمون‌آ برای بررسی داده‌ها استفاده شد. تجزیه و تحلیل داده‌ها در دو سطح آمار توصیفی و آمار استنباطی صورت گرفت. در سطح آمار توصیفی، با استفاده از شاخص‌های فراوانی، میانگین، انحراف معیار، داده‌ها تجزیه و تحلیل شدند، و در سطح آمار استنباطی از طریق رایانه و با استفاده از برنامه‌ی آماری «SPSS» انجام گرفتند. نتایج در قالب جدول‌های درصدگیری و نمودارها عرضه شدند.

فرضیه‌های مربوط به دانش‌آموزان

فرضیه‌ی ۱: آموزش درس دین و زندگی باعث اصلاح رفتار دانش‌آموزان می‌شود.

با توجه به عدد ۳ (بیانگر ارزش عددی حد متوسط) و میزان میانگین ۳/۴۹، با اطمینان ۹۹ درصد می‌توان اظهار داشت، نظر دانش‌آموزان از حد متوسط بالاتر است، در نتیجه این فرضیه تأیید می‌شود.

فرضیه‌ی ۲: آموزش دین و زندگی باعث کم شدن مشکلات فردی می‌شود.

با توجه به عدد ۳ (بیانگر ارزش عددی حد متوسط) و میزان میانگین ۲/۷۱، با اطمینان ۹۹ درصد می‌توان گفت، نظر دانش‌آموزان از حد متوسط پایین‌تر است در نتیجه این فرضیه تأیید نمی‌شود.

فرضیه‌ی ۳: آموزش دین و زندگی باعث کم شدن مشکلات خانوادگی می‌شود.

با توجه به عدد ۳ (بیانگر ارزش عددی حد متوسط) و میزان میانگین ۳/۵۸، با اطمینان ۹۹

جدول ۱. جدول توزیع فراوانی و درصد فراوانی پاسخ دانش آموزان به سؤالات پرسش نامه

سؤالات	خیلی زیاد		زیاد		کم		خیلی کم		هیچ	
	فراوانی	درصد فراوانی	فراوانی	درصد فراوانی	فراوانی	درصد فراوانی	فراوانی	درصد فراوانی	فراوانی	درصد فراوانی
۱. محتوای کتاب دین و زندگی تا چه اندازه شما را از ارزش این درس در زندگی آگاه ساخته است؟	۴۲	۱۰/۴	۱۵۰	۳۷/۲	۱۱۱	۲۷/۵	۵۷	۱۴/۱	۴۳	۱۰/۷
۲. تا چه اندازه با خواندن درس دین و زندگی، عمل به احکام برایتان جذاب تر شده است؟	۲۹	۷/۲	۹۹	۲۴/۶	۱۴۴	۳۵/۷	۶۲	۱۵/۴	۶۹	۱۷/۱
۳. آیا با خواندن مطالب کتاب دین و زندگی راه حل های خوبی برای مشکلات خود پیدا می کنید؟	۳۱	۷/۷	۸۹	۲۲/۱	۱۳۴	۳۳/۳	۸۲	۳۰/۳	۶۷	۱۶/۶
۴. آیا با خواندن مطالب کتاب دین و زندگی راه حل های خوبی برای حل مشکلات اجتماعی پیدا می کنید؟	۲۰	۵/۰	۶۷	۱۶/۶	۱۳۷	۳۴/۰	۸۵	۲۱/۱	۹۴	۲۳/۳
۵. آیا با خواندن مطالب کتاب دین و زندگی راه حل های خوبی برای حل مشکلات اجتماعی پیدا می کنید؟	۱۸	۴/۵	۸۳	۲۰/۶	۱۲۳	۳۰/۵	۹۶	۲۳/۸	۸۳	۲۰/۶
۶. تا چه اندازه با خواندن دین و زندگی آشنایی شما با قرآن بیشتر شده است؟	۶۱	۱۵/۱	۱۳۸	۳۴/۲	۱۰۰	۲۴/۸	۶۷	۱۶/۶	۳۷	۹/۲
۷. آیا با خواندن درس دین و زندگی با حقوق متقابل حکومت و مردم بیشتر آشنا شده اید؟	۳۲	۷/۹	۹۳	۲۳/۱	۱۱۹	۲۹/۵	۶۷	۱۸/۹	۸۳	۲۰/۶
۸. آیا از طریق این درس با زندگی پیامبر (ص) و ائمه ی معصومین (ع) بیشتر و بهتر آشنا شده اید؟	۸۹	۲۲/۱	۱۲۸	۳۱/۸	۹۸	۲۴/۳	۴۶	۱۱/۴	۴۲	۱۰/۴
۹. تا چه اندازه آشنایی با خصوصیات یک انسان مؤمن در این درس، ایمان شما را تقویت کرده است؟	۳۶	۸/۹	۱۱۵	۲۸/۵	۱۲۵	۳۱/۰	۷۳	۱۸/۱	۵۴	۱۳/۴
۱۰. آیا با خواندن درس دین و زندگی اشتیاق شما برای این که پیرو واقعی امام زمان باشید، بیشتر شده است؟	۱۰۶	۲۶/۳	۱۴۷	۳۶/۵	۷۴	۱۸/۴	۳۷	۹/۲	۳۹	۹/۷
۱۱. آیا با خواندن این درس، انگیزه ی شما برای ادامه ی مطالعات دینی و مذهبی در ساعات فراغت بیشتر شده است.	۲۸	۶/۹	۶۱	۱۵/۱	۱۰۰	۲۴/۸	۸۶	۲۱/۳	۱۲۸	۳۱/۸
۱۲. آیا خواندن این درس باعث شده است که شما مقررات اجتماعی را بهتر رعایت کنید؟	۲۳	۵/۷	۶۵	۱۶/۱	۱۲۴	۳۰/۸	۹۱	۲۲/۶	۱۰۰	۲۴/۸
۱۳. تا چه اندازه این درس باعث شده است شما در احترام گذاشتن به پدر و مادر کوشا باشید؟	۸۵	۲۱/۱	۱۴۲	۳۵/۲	۸۲	۲۰/۳	۴۹	۱۲/۲	۴۵	۱۱/۲

درصد می توان اظهار داشت، نظر دانش آموزان از حد متوسط بالاتر است، در نتیجه این فرضیه تأیید نمی شود. در نتیجه این فرضیه تأیید می شود.

فرضیه های مربوط به دبیران

فرضیه ی ۱: آموزش درس دین و زندگی باعث اصلاح رفتار دانش آموزان می شود. با توجه به عدد ۳ (بیانگر ارزش عددی حد متوسط) و میزان میانگین ۳/۰۳، با اطمینان ۹۹ درصد می توان گفت، نظر دبیران، کمی از حد متوسط بالاتر است و در نتیجه این فرضیه تأیید می شود.

فرضیه ی ۲: آموزش دین و زندگی باعث کم شدن مشکلات فردی می شود. با توجه به عدد ۳ (بیانگر ارزش عددی حد متوسط) و میزان میانگین ۲/۹۰، با اطمینان ۹۹ درصد می توان گفت که نظر دبیران از حد متوسط پایین تر است. در نتیجه فرضیه ی فوق تأیید نمی شود.

فرضیه ی ۳: آموزش دین و زندگی باعث کم شدن مشکلات خانوادگی می شود. با توجه به عدد ۳ (بیانگر ارزش عددی حد متوسط) و میزان میانگین ۲/۸۳، با اطمینان ۹۹ درصد می توان اظهار داشت که نظر دبیران از

فرضیه ی ۴: آموزش دین و زندگی باعث کم شدن مشکلات اجتماعی می شود. با توجه به عدد ۳ (بیانگر ارزش عددی حد متوسط) و میزان میانگین مشاهده ۲/۴۹، با اطمینان ۹۹ درصد می توان گفت، نظر دانش آموزان از حد متوسط پایین تر است. در نتیجه این فرضیه تأیید نمی شود.

فرضیه ی ۵: آموزش دین و زندگی باعث متعهد شدن فرد به احکام مذهبی می شود.

با توجه به عدد ۳ (بیانگر ارزش عددی حد متوسط) و میزان میانگین ۳/۲۲، با اطمینان ۹۹ درصد می توان اظهار داشت، نظر دانش آموزان از حد متوسط بالاتر است. در نتیجه این فرضیه تأیید می شود.

فرضیه ی ۶: آموزش دین و زندگی باعث افتخار مذهبی دانش آموزان می شود. با توجه به عدد ۳ (بیانگر ارزش عددی حد متوسط) و میزان میانگین ۲/۵۵ است، با اطمینان ۹۹ درصد می توان گفت که نظر دانش آموزان از

جدول ۲. جدول توزیع فراوانی و درصد فراوانی پاسخ دبیران به سؤالات پرسش نامه

سؤالات	خیلی زیاد		زیاد		کم		خیلی کم		هیچ	
	فراوانی	درصد فراوانی	فراوانی	درصد فراوانی	فراوانی	درصد فراوانی	فراوانی	درصد فراوانی	فراوانی	درصد فراوانی
۱. محتوای کتاب دین و زندگی تا چه اندازه دانش آموزان را به ارزش این درس در زندگی آگاه ساخته است؟	۲	۳/۸	۱۲	۲۲/۶	۲۵	۴۷/۲	۶	۱۱/۳	۸	۱۵/۱
۲. تا چه اندازه خواندن درس دین و زندگی، عمل به احکام برای دانش آموزان جذاب تر کرده است؟	۲	۳/۸	۵	۹/۴	۲۵	۴۷/۲	۱۴	۲۶/۴	۷	۱۱/۲
۳. تا چه اندازه این درس باعث شده است دانش آموزان بتوانند مشکلات فردی شان را حل کنند؟	۰	۰	۱۲	۲۲/۶	۲۲	۴۱/۵	۱۳	۲۴/۵	۶	۱۱/۳
۴. تا چه اندازه این درس باعث شده است، دانش آموزان بتوانند مشکلات خانوادگی شان را حل کنند؟	۰	۰	۶	۳۱/۱	۲۱	۳۹/۶	۱۱	۲۰/۸	۱۵	۲۸/۳
۵. تا چه اندازه این درس باعث شده است، دانش آموزان بتوانند مشکلات اجتماعی شان را حل کنند؟	۰	۰	۷	۱۳/۲	۲۳	۴۳/۴	۱۶	۳۰/۲	۷	۱۳/۲
۶. تا چه اندازه آیه های درس دین و زندگی، دانش آموزان را با قرآن آشنا کرده است؟	۳	۵/۷	۲۶	۴۹/۱	۱۸	۳۴/۰	۴	۷/۵	۲	۳/۸
۷. آیا دانش آموزان با خواندن درس دین و زندگی با حقوق متقابل حکومت و مردم آشنا شده اند؟	۱	۱/۹	۱۰	۱۸/۹	۲۳	۴۳/۴	۱۱	۲۰/۸	۸	۱۵/۱
۸. تا چه میزان این درس توانسته است، دانش آموزان را با زندگی پیامبر (ص) و ائمه و معصومین (ع) بیشتر و بهتر آشنا شده اند؟	۲	۸/۳	۱۵۰	۲۸/۳	۲۲	۴۱/۵	۱۱	۲۰/۸	۳	۵/۷
۹. تا چه اندازه آشنایی با خصوصیات یک انسان مؤمن توانسته است، ایمان را در دانش آموزان تقویت کند؟	۲	۳/۸	۱۳	۲۴/۵	۱۸	۳۴/۰	۱۸	۳۴/۰	۲	۳/۸
۱۰. آیا با خواندن درس دین و زندگی، اشتیاق دانش آموزان برای این که پیرو واقعی امام زمان (ع) باشند، بیشتر شده است؟	۲	۳/۸	۱۱	۲۰/۸	۲۳	۴۳/۴	۱۰	۱۸/۹	۷	۱۳/۲
۱۱. آیا با خواندن این درس انگیزه ی دانش آموزان برای مطالعه ی مطالعات دینی و مذهبی در ساعات فراغت بیشتر شده است؟	۱	۱/۹	۳	۵/۷	۲۴	۴۵/۳	۱۳	۲۴/۵	۱۲	۲۲/۶
۱۲. آیا با خواندن این درس دانش آموزان مقررات اجتماعی را بهتر رعایت کنید؟	۱	۱/۹	۲	۳/۸	۲۴	۴۵/۳	۱۶	۳۰/۲	۱۰	۱۸/۹
۱۳. تا چه اندازه این درس توانسته است، دانش آموزان را در احترام گذاشتن به پدر و مادر کوشا کند؟	۵	۹/۴	۱۳	۲۴/۵	۲۲	۴۱/۵	۸	۱۵/۱	۵	۹/۴

حد متوسط پایین تر است. در نتیجه فرضیه ی فوق تأیید نمی شود. متوسط پایین تر است. در نتیجه این فرضیه تأیید نمی شود.

فرضیه ی ۴: آموزش دین و زندگی باعث کم شدن مشکلات اجتماعی

می شود. جدول ۳ آمارهای مربوط به نمرات مربوط به میزان تأثیر آموزش درس

دین و زندگی در حیطه های متفاوت زندگی فرد را از دیدگاه دانش آموزان و دبیران نشان می دهد.

یافته های جدول ۴ نشان می دهند: ۱. بین میانگین نظرات

دانش آموزان و دبیران در میزان تأثیر کتاب دین و زندگی در متغیرهای اصلاح رفتار، کاهش مشکلات خانوادگی و پای بندی عملی به مذهب

تفاوت معناداری مشاهده شد و دانش آموزان نسبت به دبیران نظرات مثبت تری پیرامون این موضوعات داشتند. به عبارت دیگر، دانش آموزان نسبت به دبیران تأثیر بیشتری برای کتاب دین و زندگی در این حیطه ها قائل بودند.

۲. بین میانگین نظرات دانش آموزان و دبیران در میزان تأثیر کتاب

دین و زندگی در متغیرهای کاهش مشکلات فردی، کاهش مشکلات

اجتماعی و اغنای مذهبی، تفاوت معناداری مشاهده نشد. به عبارت دیگر، دانش آموزان و دبیران نظرات یکسانی پیرامون این موضوعات داشتند.

محدودیت های تحقیق

محدودیت های تحقیق شامل محدودیت های در کنترل محقق و خارج از کنترل وی به شرح زیر بوده اند:

الف) متغیرهای مداخله گر که در اختیار محقق نبوده اند:

- عدم رغبت احتمالی بعضی از آزمودنی ها برای شرکت در آزمون؛
- عدم امکان کنترل عوامل محیطی مربوط به موقعیت اجرای آزمون؛
- عدم امکان کنترل موقعیت اقتصادی - اجتماعی آزمودنی ها.

ب) متغیرهایی که در اختیار محقق بوده اند و خود به دو دسته تقسیم می شوند:

- ۱ متغیرهای مداخله گر که اعتبار بیرونی تحقیق را خدشه دار می کنند:
- تعداد افراد نمونه به ۴۰۳ نفر محدود شده است.
- این تحقیق به لحاظ مکان به منطقه ی ۵ آموزش و پرورش شهر تهران محدود شده است.
- زمان این تحقیق به سال ۱۳۸۸ محدود شده است.
- این تحقیق فقط در مورد آزمودنی های پایه ی سوم دوره ی دبیرستان است.

ج) متغیرهای مداخله گر که اعتبار درونی تحقیق را خدشه دار می کند:

- تعداد سؤالات پرسش نامه محدود بود. اگر بیشتر می شد، بهتر بود.
- ابزار سنجش توسط استاد و دانشجو و با نظرخواهی از استادان دیگر ساخته شده است و استاندارد نیست. ولی با توجه به اجرای آزمایشی و بالا بودن آلفای کرانباخ، از اعتبار و روایی لازم برای پژوهش برخوردار بود.

نتیجه گیری

بین میانگین نظرات دانش آموزان و دبیران در میزان تأثیر کتاب دین و زندگی در متغیرهای اصلاح رفتار، کاهش مشکلات خانوادگی و متعهد شدن به احکام، تفاوت معناداری مشاهده شده است. به این صورت که دانش آموزان نسبت به دبیران نظرات مثبت تری پیرامون این موضوعات داشته اند. به عبارت دیگر، دانش آموزان نسبت به دبیران تأثیر بیشتری برای کتاب دین و زندگی در این حیطه ها قائل بوده اند. بین میانگین نظرات دانش آموزان و دبیران در میزان تأثیر کتاب دین و زندگی در متغیرهای کاهش مشکلات فردی، کاهش مشکلات اجتماعی و اقناع مذهبی تفاوت معناداری مشاهده نشده است. به عبارت دیگر، دانش آموزان و دبیران نظرات یکسانی پیرامون این موضوع داشته اند.

پیشنهادها

● حوزه ی کاربردی

با توجه به تأیید فرضیه ی تأثیرگذاری آموزش دینی در رفتار یادگیرندگان، لازم است حساسیت بیشتری نسبت به تدریس درس دین و زندگی داشته باشیم و از روش های نوین تدریس همرا با فناوری آموزشی مناسب در

تدریس این درس استفاده کنیم:

۱. دین مبین اسلام دستورات فراوانی در مورد آموزش دین دارد که به کار بستن آن ها باعث موفقیت فرد می شود. بهتر است برخی از این دستورات به صورت احادیث و داستان های زیبا و کوتاه در مطالب کتاب گنجانده و استفاده شود.

۲. در مورد اهداف و محتوای درس دین و زندگی، با توجه به ضرورت های زندگی معاصر بیشتر مطالعه و تحقیق کنیم.

۳. مؤلفان کتاب به نظرات معلمان و دانش آموزان در مورد مطالب درسی اهمیت بدهند.

بهتر است مؤلفان کتاب با معلمان و دانش آموزان مشورت کنند و برای نظر و عقیده ی آن ها اهمیت قائل شوند. این باعث بهتر شدن مطالب درسی و در نتیجه افزایش یادگیری می شود.

۴. ارتباط بین درس دین و زندگی با سایر دروس، مطالعه و بررسی شود.

۵. مطالعه ی تطبیقی انتخاب محتوای درس دین و زندگی در چند کشور برای دست یابی به الگوی مطلوب تر انجام شود.

۶. انسان دین دار عزت نفس دارد و عزت نفس سالم، پایه و اساس استفاده از فرصت های مناسب و به موقع در زندگی است که موجب آرامش و صفای روح می شود و شادمانی های زندگی را فراهم می کند. پس بهتر است مطالب کتاب به گونه ای باشد تا عزت نفس هر چه بیشتری در افراد شکل بگیرد.

● حوزه ی پژوهشی

۱. به منظور تعمیم نتایج حاصل از این گونه پژوهش ها، پژوهش های گسترده تری با جامعه ی آماری و نمونه ی بزرگ تری انجام شود.

۲. در این تحقیق، جامعه ی مورد مطالعه، فقط دانش آموزان پایه ی سوم دوره ی دبیرستان بوده اند. پیشنهاد می شود دانش آموزان پایه ها و دوره های دیگر نیز مورد مطالعه و بررسی قرار بگیرد.

۳. این تحقیق فقط در منطقه ی ۵ آموزش و پرورش شهر تهران انجام شده است. پیشنهاد می شود در مناطق دیگر شهر تهران نیز انجام گیرد و نتایج با هم مقایسه شوند.

۴. نگرش دانش آموزان در دوره ها و پایه های متفاوت تحصیلی در استان های دیگر نیز بررسی و با نگرش دانش آموزان شهر تهران مقایسه شود.

کاربرد نتایج

از آن جا که مسئله ی دین و دین داری در جامعه بسیار اهمیت دارد، نتیجه ی این تحقیق برای مؤلفان کتاب های تعلیمات دینی، به خصوص درس دینی دوره ی دبیرستان بسیار مفید خواهد بود. زیرا هر چه آموزش دین بهتر انجام شود، مشکلات فردی، خانوادگی و اجتماعی در جامعه کمتر خواهد شد.

منابع:

۱. قرآن کریم
۲. علی ابن ابی طالب. نهج البلاغه. ترجمه ی علی اصغر فقیهی. انتشارات مشرقین. تهران. ۱۳۸۲.
۳. شبکه ی ملی مدارس ایران www.roshd.ir

جدول ۳. آمارهای نمرات مربوط به متغیر مورد بررسی در فرضیه‌های پژوهش

نوع متغیر	گروه	حجم گروه	میانگین	انحراف معیار	خطای استاندارد میانگین
اصلاح رفتار	دانش آموزان	۴۰۳	۳,۴۹۸۸	۱,۲۱۴۸۰	۰,۰۶۰۵۱
	دبیران	۵۳	۳,۰۳۷۷	۰,۹۳۹۷۷	۰,۱۲۹۰۹
کاهش مشکلات فردی	دانش آموزان	۴۰۳	۲,۷۱۴۱	۱,۱۰۴۸۸	۰,۰۵۵۰۴
	دبیران	۵۳	۲,۹۰۵۷	۰,۹۴۵۹۳	۰,۱۲۹۹۳
کاهش مشکلات خانوادگی	دانش آموزان	۴۰۳	۳,۵۸۸۱	۱,۲۷۴۱۴	۰,۰۶۳۴۷
	دبیران	۵۳	۲,۸۳۰۲	۱,۰۳۲۸۴	۰,۱۴۱۸۷
کاهش مشکلات اجتماعی	دانش آموزان	۴۰۳	۲,۴۹۹۶	۱,۲۴۴۸۶	۰,۰۶۲۰۱
	دبیران	۵۳	۲,۳۹۷۲	۰,۹۶۷۵۴	۰,۱۳۲۹۰
التزام عملی به مذهب	دانش آموزان	۴۰۳	۳,۲۲۷۰	۱,۰۴۳۷۹	۰,۰۵۱۹۹
	دبیران	۵۳	۲,۳۹۶۲	۰,۹۰۵۹۶	۰,۱۲۴۴۴
اقتناع مذهبی	دانش آموزان	۴۰۳	۲,۵۵۵۸	۱,۱۲۵۷۹	۰,۰۵۶۰۸
	دبیران	۵۳	۲,۴۹۴۳	۱,۰۷۸۸۹	۰,۱۴۸۲۰

جدول ۴. نتایج آزمون مقایسه‌ی میانگین نظرات دانش آموزان با نظرات دبیران

گروه‌های مورد مقایسه	مقدار t	درجه‌ی آزادی	سطح معناداری	تفاوت میانگین‌ها
اصلاح رفتار	۳,۲۳۴	۷۶,۸۸۶*	۰,۰۰۲**	۰,۴۶۱۰
کاهش مشکلات فردی	-۱,۲۰۵	۴۵۴	۰,۲۲۹	-۰,۱۹۱۵
کاهش مشکلات خانوادگی	۴,۸۷۶	۷۴,۵۱۲*	۰,۰۰۰**	۰,۷۵۷۹
کاهش مشکلات اجتماعی	۰,۷۰۵	۷۶,۶۳۶*	۰,۴۸۳	۰,۱۰۳۴
پای بندی عملی به مذهب	۵,۵۲۶	۴۵۴	۰,۰۰۰**	۰,۸۳۰۸
اقتناع مذهبی	۰,۳۷۶	۴۵۴	۰,۷۰۷	۰,۰۶۱۵

* در مواردی که با ۱ ستاره مشخص شده‌اند، شرط یکسانی واریانس‌های دو گروه برقرار نبوده است. بنابراین از درجه‌ی آزادی در شرایط عدم یکسانی واریانس‌ها استفاده شده است.

** مواردی که با ۲ ستاره مشخص شده‌اند، بین میانگین‌ها در سطح معناداری ۰,۰۱ تفاوت معناداری وجود دارد.

۴. بست. جان. روش‌های تحقیق در علم تربیتی. ترجمه‌ی حسن پاشا شریفی و نرگس طالقانی. انتشارات رشد. تهران. ۱۳۶۹.
۵. راهنمای آموزشی و پژوهشی دانشجویان دوره‌های تحصیلات تکمیلی. اصفهان. دانشگاه اصفهان. ۱۳۷۶.
۶. شریعتداری، علی. اصول و فلسفه‌ی تعلیم و تربیت. انتشارات امیرکبیر. تهران. ۱۳۷۱.
۷. شکوهی، غلامحسین. تعلیم و تربیت و مراحل آن. آستان قدس رضوی. مشهد. ۱۳۶۳.
۸. مهرمحمدی، محمود. بررسی ارتباط میان تربیت فرهنگی. ۱۳۷۰.
۹. برزینکا، ولنگانگ. نقش تعلیم و تربیت در جهان امروز. مهر آفاق. مرکز نشر دانشگاهی. تهران. ۱۳۷۳.
۱۰. شریعتی، علی. کویر. چاپخانه طوس. مشهد. ۱۳۴۹.
۱۱. شپارد، ت. ب. (۱۳۴۹) «تعلیم و تربیت و دین». ترجمه‌ی احمد آرام. ماه‌نامه‌ی آموزش و پرورش. شماره‌ی ۸.
۱۲. شریعتی، علی. انسان بی‌خود. انتشارات قلم. تهران. ۱۳۶۱.
۱۳. سلیمی، پرویز. راهنمای بین‌المللی نظام‌های آموزشی. دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتب درسی. تهران. ۱۳۶۱.
۱۴. فویر، پولو. فرهنگ سکوت. ترجمه‌ی علی شریعتمداری. آشنا. تهران.
۱۵. فرخجسته، هوشنگ. اخلاق نظری، اخلاق علمی و جامعه‌ی سالم. ۱۳۷۳.
۱۶. قریشی، سعیده‌السادات. بررسی تناسب محتوا با اهداف درس دین و زندگی ۱. قزوین. ۱۳۸۵.
۱۷. باقری، خسرو. نگاهی دوباره به تربیت اسلامی. انتشارات فرهنگ و ارشاد اسلامی. تهران. ۱۳۷۰.
۱۸. رجال‌زاده، رضا. طراحی آموزشی. انتشارات آژنگ. تهران. ۱۳۷۵.
۱۹. حجتی، سیدمحمدباقر. اسلام و تعلیم و تربیت. دفتر نشر فرهنگ اسلامی. تهران. ۱۳۵۸.
۲۰. میرعارفین، فاطمه‌السادات. ارزش‌یابی کتاب درسی دین و زندگی ۳، از دیدگاه صاحب‌نظران و دبیران درس دینی. دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتب درسی. تهران. ۱۳۸۴.
۲۱. امام خمینی. صحیفه‌ی نور (ج ۶ و ۸).
۲۲. مجله‌ی سروش، شماره‌ی ۹۰.